

JEL Classification: E6, E65, E69

<https://doi.org/10.35945/gb.2021.11.002>

THE PROBLEM OF DOSING AND DELAYS IN THE PROCESS OF USAGE OF ECONOMIC POLICY INSTRUMENTS

REVAZ GVELESIANI

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,

Georgian-German Institute of Economic Policy,

Academician of the Georgian Academy of Economic Sciences, Georgia

revaz.gvelesiani@tsu.ge

GIVI BEDIANASHVILI

Doctor of Economic Sciences, Professor

European University, Institute for Research of Economic and Social Problems of Globalization,

Associate Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,

Academician of the Georgian Academy of Economic Sciences, Georgia

g.bedianashvili@eu.edu.ge

Abstract. In order to make a rational decision in economic policy, it is necessary to examine and understand the importance of conformity tools towards the goal. This should be done in relation to the whole system of goals, including the goals that are recognized as core values. Criteria needed to reduce decision-making costs require a criterion that facilitates evaluation. We should also consider which tools are allowed to solve a specific problem based on the economic policy program. Such a program is a concept of economic policy. It provides us with sufficient and unambiguous information on substantive and politically significant consensus. It is a matter of consensus that the economy, as an integral part of a more inclusive system of public goals, has a subordinate place. This condition determines its value. Considering these circumstances, it is easy to determine whether the goal is conforming to the system. Conformity to the system is the criterion by which it is measured, which is the main thing in the concept of a given economic policy.

In determining the long-term socio-economic development strategy of the country in the process of economic policy-making, it is important to ensure the targeted orientation of macroeconomic parameters at the macro-systemic level. In addition, the level of the country's economy and social sphere, the state of entrepreneurial activity and the business environment in general, the peculiarities of cultural characteristics, the existing mechanism of socio-economic relations (institutions) and the peculiarities of value orientations of society should be taken into account.

KEYWORDS: GOALS AND INSTRUMENTS OF ECONOMIC POLICY, DECISIONS OF ECONOMIC POLICY, COMPLIANCE WITH GOALS, CONCEPT AND SYSTEM, THE PROBLEM OF KNOWLEDGE AND ASSESSMENT, DOSAGE LIMITS OF INSTRUMENTS.

For citation: Gvelesiani, R., Bedianashvili, G. (2021). The problem of dosing and delays in the process of usage of economic policy instruments. *Globalization and Business, №11*, 16-24. (In Georgian). <https://doi.org/10.35945/gb.2021.11.002>

JEL Classification: E6, E65, E69

<https://doi.org/10.35945/gb.2021.11.002>

დოზირებისა და დაყოვნების პრობლემა ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტრუმენტების გამოყენების პროცესში

რევაზ გველესიანი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ეკონომიკური პოლიტიკის ქართულ-გერმანული ინსტიტუტი,
საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, საქართველო
revaz.gvelesiani@tsu.ge

გივი ბედიანაშვილი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ევროპის უნივერსიტეტის გლობალიზაციის ეკონომიკური და სოციალური
პრობლემების კვლევითი ინსტიტუტი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, საქართველო
g.bedianashvili@eu.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნები და ინსტრუმენტები, ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილებები, მიზნის, კონცეფციის და სისტემის მიმართ კონფორმულობა, ცოდნისა და შეფასების პრობლემა, ინსტრუმენტთა დოზირების საზღვრები.

ციტირებისთვის: გველესიანი, რ., ბედიანაშვილი, გ. (2021). დოზირებისა და დაყოვნების პრობლემა ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტრუმენტების გამოყენების პროცესში. *გლობალიზაცია და ბიზნესი, №11*, 16-24. <https://doi.org/10.35945/gb.2020.11.002>

შესავალი

ეკონომიკური პოლიტიკის ისეთ ღონისძიებათა ძიების პროცესში (რომლებმაც თავიდან უნდა აგვაშოროს დასახული მიზნისგან გადახვევა), თავდაპირველად აუცილებელია შემოწმდეს თუ რამდენად მნიშვნელოვანია მოსალოდნელი შედეგი უშუალოდ ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნებთან დამოკიდებულებაში. მიზნის მიმართ კონფორმულად უნდა მივიჩნიოთ ყველა ის ღონისძიება, რომელიც მიესადაგება ეკონომიკური პოლიტიკის პრობლემის გადაჭრას.

მიზნის მიმართ კონფორმულობის კრიტერიუმის გამოყენება მხოლოდ იმის უფლებას იძლევა, რომ ღონისძიებათა ეფექტიანობის შესახებ მხოლოდ ერთიანი (არადიფერენცირებული) მოსაზრება გვექონდეს;

კონცეფციის თუ სისტემის მიმართ კონფორმულობის კრიტერიუმი მხოლოდ წინასწარი მსჯელობის საშუალებას გვაძლევს, რომლის საფუძველზე მიზნის მიმართ კონფორმულ ღონისძიებათა აგრეთვე მხოლოდ წინასწარ არჩევა შეიძლება (Tuchtfeldt, 1982).

ღონისძიებათა სწორი არჩევანი მოითხოვს უფრო მრავალმხრივ და დიფერენცირებულ მსჯელობას. ამიტომ საჭიროა საშუალებათა გამოყენების შეფასება. საშუალებების შესახებ შეფასებითი მსჯელობები შესაძლებელი იქნება თუ კონკრეტულ ღონისძიებასთან დამოკიდებულებაში ერთმანეთს შევადარებთ ეკონომიკური პოლიტიკის მოსალოდნელ სარგებელსა და ხარჯებს.

ეკონომიკური პოლიტიკის კონკრეტული პრობლემის გადაჭრის თვალსაზრისით აუცილებელი იქნება ისეთი ღონისძიების იდენტიფიცირება, რომელსაც სხვა ზომებთან შედარებით ყველაზე მეტი საერთო სარგებლობის მოტანა შეუძლია.

ხარჯებისა და სარგებლის ეკონომიკურ-პოლიტიკური ანალიზი შესაძლებელი იქნება თუ გადაჭრილია ორი პრობლემა:

- ძირითადი და თანმხლები ზემოქმედებების შეფასება გულისხმობს მართვის შესაბამის ცოდნას (ცოდნის პრობლემა);
- გადაწყვეტილების მიმღებ ინსტანციას მოეთხოვება მოსალოდნელ ზემოქმედებათა შეფასება (შეფასების პრობლემა).

ცოდნის პრობლემა და შეფასების პრობლემა ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტრუმენტების გამოყენების პროცესში

ცოდნის პრობლემის დაძლევაში აუცილებელია ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების პრობლემის ასხნა, რომლის გადაჭრასაც ხარჯებისა და სარგებლის ანალიზი გავიანდვილებს. ასეთი პრობლემები ოპერაციონალიზებას უკავშირდება. მიზნისა და კონცეფციის მიმართ კონფორმული საშუალებების, მათი ზემოქმედებისა და გამოყენებასთან პირდაპირ დაკავშირებული ხარჯები მნიშვნელოვანია მას შემდეგ გაეანალიზოთ, როცა დაკონკრეტდება მიზნები. მათ განხილვამდე საჭიროა საშუალებების მართვასთან დაკავშირებული საკითხები ავხსნათ. ასეთია: შერჩეული საშუალების დობირების შემოწმება, ასევე იმის შეფასება, თუ რა საფრთხეებს გამოიწვევს დობირებასთან დაკავშირებული ცდომილება (ეკონომიკური პოლიტიკის თეორიული და მეთოდური საკითხების კვლევას ეძღვნება არაერთი ნაშრომი, იხ., მაგალითად: Gaprindashvili (2017; 2019), Gvelesiani&Gogorishvili (2014), Gvelesiani (2015a; 2015b; 2016a; 2016b; 2017a; 2017b; 2017c; 2020a; 2020b; 2020c; 2020d; 2021).

დასახულ მიზანთან მიახლოება იმის საშუალებასაც მოგვცემს, რომ შევაფასოთ სხვა მიზნებზე მისი, როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი ზემოქმედება. ამავე დროს შეუძლებელია შეფასებათა მეცნიერული ანალიზი განხორციელდეს. მეცნიერულად შესაძლებელია დასაბუთდეს მხოლოდ მტკიცებულებები, როგორც დასახული მიზნის რეალიზების, ისე გამოყენებული საშუალების ზემოქმედების თაობაზე. საქმე ეხება იმის შეფასებას, თუ რამდენად ზრდის ან ამცირებს კონკრეტული ღონისძიება დასახული მიზნის მიღწევის შესაძლებლობას. ამისათვის უნდა ვისარგებლოთ იმის ცოდნით, თუ რა ზემოქმედება შეუძლია მოახდინოს მიზანზე გამოყენებულმა საშუალებამ. ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილების გამტარებელთა შეფასებები, როგორც წესი, პარტიებისა და ინტერესთა ჯგუფების მიმართ პოლიტიკურ ანტიპათიებსა თუ სიმპათიებში ვლინდება ხოლმე. ეკონომიკური პოლიტიკის ღონისძიებათა მიმართ წინააღმდეგობამ შესაძლებელია გადაწყვეტილების მიღების გაჭიანურება გამოიწვიოს. მაგ., როდესაც ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტანციები პარლამენტის თანხმობის მოპოვებას ცდილობს. ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილების მიღების გაჭიანურება კი, როგორც წესი, ღონისძიებათა ზემოქმედების ფორმალურ ანალიზს აისახება.

ცოდნასთან და შეფასებასთან დაკავშირებული პრობლემები ნათლად გვიჩვენებს, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის ხარჯებისა და სარგებლის ანალიზი საუკეთესო შემთხვევაში არასრული ხასიათის იქნება. ასეთ ანალიზს შემოქმედებითი და პრაგმატული მნიშვნელობაც აქვს: იგი მეთოდურ დანხარებას გვიწევს მართვასთან დაკავშირებული კონკრეტული პრობლე-

მის იდენტიფიცირებისა და მისი სწორად შეფასების საქმეში.

კონკრეტული ღონისძიების შეფასების პირობაა იმის ცოდნა, თუ რა ზემოქმედებას მოახდენს იგი (საშუალება) დობირებული გამოყენების შემთხვევაში. სწორედ ასეთი ცოდნის საფუძველზე ხდება შესაძლებელი ღონისძიების მიერ გამოწვეული, როგორც ძირითადი და თანმხლები, ისე მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ზემოქმედებათა განსაზღვრა და შეფასება. ხშირად საშუალების გამოყენების დანახარჯებიც მისი გამოყენების დობირებაზე დამოკიდებულია.

საშუალების გამოყენების ეფექტი მიზნებსა და საშუალებებს შორის დამოკიდებულებების ტექნოლოგიას ეხება. ასეთი მიმართებები კი განსაზღვრავს რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის მოქმედების შესაძლებლობათა სფეროს. მათი უგულვებელყოფა ეკონომიკური პოლიტიკის ასპექტით არასასურველ შედეგებს გამოიწვევს. მათი მიზნები კი ძირითად მიზნებ-შედეგობრივ ურთიერთობათა შესახებ შეზღუდული ცოდნის არსებობაა. მიზნებ-შედეგობრივი ურთიერთობები ხშირად მხედველობის არედან ქრება, და ეს ხდება იმიტომ რომ:

- საშუალებასა და მიზანს შორის „ჩართულია“ მრავალი სხვა პროცესი;
- საშუალების მიზნობრიობა იცვლება იმ ზემოქმედებათა საფუძველზე, რომლებიც კერძო ინდივიდთა რეაქციას მოჰყვება ხოლმე, როგორც საშუალების გამოყენების შედეგი;
- გარკვეული დროა საჭირო იმისათვის, რომ მიზანზე კერძო სუბიექტთა რეაქციის ყველა ზემოქმედება დასრულდეს.

ამ სირთულეებს სტაბილიზების პოლიტიკის ასპექტით განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. კეინზიანური მოდელი მათი ნათლად განსაზღვრის საშუალებას გვაძლევს. თუ მიზანი არის მთლიანი შიდა პროდუქტის გაზრდა და სამთავრობო ხარჯების ზრდის შეფასება, მაშინ გარდა მიზანზე პირდაპირი ზემოქმედებისა, აუცილებელია ფულად და სასაქონლო ბაზარებზე მიმდინარე სხვა (საგარეო ვაჭრობის ჩათვლით) პროცესების გათვალისწინებაც. ამის შედეგია ის, რომ მულტიპლიკატორული ეფექტი სუსტდება. არსებული ფულის მასის პირობებში სირთულეები გულისხმობს სამომხმარებლო ხარჯების ზრდას, რაც, თავის მხრივ, სამთავრობო ხარჯების ზრდის უშუალო შედეგს წარმოადგენს. ხარჯების ზრდასთან დაკავშირებული შემოსავლებზე დამატებითი ზემოქმედება გრძელვადიანი პერიოდში სუსტდება. ამის მიზეზი შეიძლება იყოს პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს: დანაზოგის ზრდით, ასევე შემოსავლებთან დაკავშირებული დაბეგვრის უარყოფითი ეფექტებითა და იმპორტის ზრდით. ამას, როგორც წესი, ემატება ის ნეგატიური ზემოქმედებაც, რომელსაც საინვესტიციო ხარჯების შემცირება მულტიპლიკატორულ ეფექტებზე ახდენს. პროცესი კიდევ უფრო ღრმავდება, როდესაც ტრანსაქციების ფულზე შემოსავლებით სტიმულირებული მოთხოვნა იზრდება. მაშინაც კი, როდესაც ეკონომიკა წონასწორულ მდგომარეობაშია და მომხმარებელთა ქცევა (მოხმარების ფუნქცია) შეცვნიშებული რეაქციებს გულისხმობს,

თავს იჩენს მესამე სირთულე. პერიოდული ანალიზი ეკონომიკური პროცესების მხოლოდ ნაწილს მოიცავს, მაგრამ საქმე ის არის, რომ მომდევნო პერიოდებში რეაქციების შეყოვნებაზე ზემოქმედებას ინსტრუმენტების ცვალებადობა ახდენს. ეკონომიკური პოლიტიკის ღონისძიებათა დობირება შესაძლოა შეესაბამებოდეს მხოლოდ მიმდინარე პერიოდს. ამავდროს არ არის გამორიცხული, რომ შუალედურ პერიოდში მისი ზედმეტი დობით გამოყენება მოხდეს.

საშუალების გამოყენებისას, გარდა იმისა, რომ აუცილებელია გარკვეული შეფასებების გაკეთება, დობირების საზღვრებიც უნდა გავითვალისწინოთ. ასეთი საზღვრები, უპირველეს ყოვლისა, ტექნიკურად არის განპირობებული. რა თქმა უნდა, შეუძლებელია ყველა საშუალების თანაბარი სიზუსტით დობირება. ამ კონტექსტში მხედველობაში უნდა გვქონდეს თვისებრივ და რაოდენობრივ საშუალებებს შორის განსხვავება. თვისებრივი საშუალებაა შრომის დაცვის კანონი, უკიდურესი ღონისძიების – კარტელის აკრძალვის, ანდა არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის წინააღმდეგ კანონი. რაოდენობრივი საშუალებაა საგადასახადო ტარიფი და საპროცენტო განაკვეთი, სახელმწიფო საინვესტიციო ხარჯები ან თამასუქის განაღდებისას საპროცენტო გადასახადი. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დობირების ის საზღვრები, რომლებიც ეროვნული კანონმდებლობით ანდა საერთაშორისო ხელშეკრულებებითაა დადგენილი. ისინი როგორც წესი, ზღუდავს ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებელთა მოქმედების არეალს. იმის მაგალითად თუ როგორ იზღუდება ინსტრუმენტების დობირება საერთაშორისო დონეზე, ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია (WTO) გამოდგება, რომელიც შეზღუდვებს უწყებს წევრ სახელმწიფოებს საგარეო ვაჭრობის სფეროში. სისტემისადმი კონფორმულობის მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ ინსტრუმენტთა დობირების ის წესები, რომლებიც კონსტიტუციით არის გარანტირებული. ასეთი საკონსტიტუციო გარანტიები საკუთრებას გააჩნია. ამ შემთხვევაში იგულისხმება, რომ კერძო საკუთრების საჯარო საკუთრებაში გადასვლა იზღუდება. ეს ვითარება შეესაბამება სამართლის შესახებ გაბატონებულ შეხედულებას, რომლის მიხედვითაც საკუთრების სოციალიზება დასაშვებია მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში (თუმცა მაინც დასაშვებია).

ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტრუმენტების რაოდენობრივი განსაზღვრულობა და დაყოვნების პრობლემა

ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტრუმენტთა გამოყენების თვალსაზრისით შეფასების პრობლემა დობირების პრობლემას უკავშირდება. ამ პრობლემის გათვალისწინება მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც: 1) შესაფასებელი საშუალება მაქსიმალურად ზუსტად არის დობირებული; 2)

როგორც მიზანზე ზემოქმედება, ისე თანმხლები ზეგავლენა დობირების ხარისხთან ერთად იცვლება და შეფასებულია, როგორც მოკლევადიანი, ისე გრძელვადიანი ზემოქმედება; 3) საშუალების გამოყენების ხარჯები ფიქსირებულ ხარჯებზე კი არ დაიყვანება, არამედ ისიც დობირების ხარისხის მიხედვით ცვალებადობას განიცდის და ცნობილია მისი საერთო რაოდენობა. ამ უკიდურესად გამარტივებული წანამძღვრებიდან გამომდინარე შესაძლებელია ერთმანეთისგან განვასხვავოთ დობირების შემდეგი ხარისხები:

- საშუალება ოპტიმალურად არის დობირებული, როდესაც მისი სხვაგვარად დობირების შესაძლებლობა უფრო დიდ საერთო სარგებელს არ მოიტანდა;
- საშუალების დობირების ხარისხი აბსოლუტურად არასაკმარისია, როდესაც მისი გამოყენების დანახარჯები მიღებულ სარგებელს აჭარბებს. საერთოდ სარგებელი გაიზრდება თუკი საშუალების დობას საგრძობლად გავზრდით;
- შედარებით არასაკმარისად ანდა საკმაოდ მეტად დობირებულია საშუალება, როდესაც მართალია მისი გამოყენების საერთო სარგებელი აღემატება საერთო დანახარჯებს, მაგრამ უფრო მეტი ან ნაკლები დობირება გაცილებით მეტი სარგებლის მომტანი იქნებოდა;
- საშუალება აბსოლუტურად ზედმეტად დობირებულია, როდესაც საერთო დანახარჯები აღემატება საერთო სარგებელს და დადებითი სარგებლიანობა მოსალოდნელია მხოლოდ მისი უფრო მცირე დობის შემთხვევაში.

როგორც ჩანს შეუძლებელია ზუსტად განვსაზღვროთ ეკონომიკური პოლიტიკის კონკრეტული საშუალების დობირების ხარისხი. საშუალების აბსოლუტურად არასაკმარის დობირებასთან მაშინ გვაქვს საქმე, როდესაც იგი მიზანზე ზემოქმედებას ვერ ახდენს და მის გამოყენებაზე სახსრები ყოველგვარი უკუგების გარეშე იხარჯება. მინიმალური დობირება მაშინ არის აუცილებელი, როდესაც უნდა აცვდეთ ინდივიდების რეაქციას (ბარიერს), რომელსაც ეს ღონისძიება ეხება. ასეთი ზღურბლის არსებობა გვაფიქრებინებს, რომ ძალზე დიდი იქნება ის დანახარჯები, რომლებიც კერძო სუბიექტთა ეკონომიკური მისწრაფებების შეცვლასთან არის დაკავშირებული. უფრო რომ დავაზუსტოთ ეს ეკონომიკურ-პოლიტიკური დაგეგმილი მონაცემების ცვალებადობაზე სუბიექტთა რეაქციების გადალახვას გულისხმობს. ასეთი დანახარჯები კი იზომება მიღწეული შედეგების ან/და იმ დანახარჯების მიხედვით, რომელთა თავიდან აცილება შეიძლებოდა. ასეთი ბარიერი შესაძლებელია წარმოიშვას, როგორც შედეგი იმ სხვაობისა, რაც რეაქციის მოსალოდნელ სარგებელსა და სუბსიდირებასთან დაკავშირებულ ხარჯებს შორის არსებობს. ასევე შესაძლებელია გარკვეული სხვაობა არსებობდეს საგადასახადო განაკვეთებსა და საპროცენტო განაკვეთების ვარიაციებში. ამის მაგალითია ე.წ. წვრილმანი გადასახადები, რომლის დროსაც გასათვალისწინებელია როგორც საკანონმდებლო, სამთავრობო და კერძო დანახარჯები, ისე საგადასახადო შემოსავლები.

შედარებით ან/და აბსოლუტურად არასაკმარის დობი-რებასთან გვაქვს საქმე, როდესაც ეკონომიკური პოლიტიკის ღონისძიებების მიღებისას არ ითვალისწინებენ ან უგულვებელყოფენ ეკონომიკის კერძო სექტორის გეგმებს. ასეთ შესაძლებლობაზე ნათლად მეტყველებს გადასახადებისადმი მზარდი წინააღმდეგობა. მიზანთან დამოკიდებულებაში საშუალების კონფორმულობის შეფასებისას აუცილებელია გავითვალისწინოთ, როგორც აქტიური (გადასახადებისათვის თავის არიდება ან მათი უარყოფა, საგადასახადო ბოიკოტი), ისე პასიური წინააღმდეგობის ფორმები (ეფექტიანობის დაცემა). ასეთი არაზუსტი დობირების შედეგია, მაგ., არალეგალური ეკონომიკა, როგორც ჩრდილოვანი ეკონომიკის ნაწილი.

შედარებით ან/და აბსოლუტურად არასაკმარისი დობი-რება საშუალების გამოყენებისას შესაძლებელია გრძელვადიანი ზემოქმედებების გაუთვალისწინებლობამაც გამოიწვიოს. ამ შემთხვევაში სარგებელსა და ხარჯებს შორის მოკლევადიანი სასურველი თანაფარდობა გრძელვადიან პერსპექტივაში მის საპირისპირო თანაფარდობად გადაიქცევა. ასეთ საშუალებას კონტრპროდუქტიული ხასიათი აქვს. „ბუმერანგის ეფექტს“ ვღებულობთ მაშინ, როდესაც ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებს, როგორც ფართო მოხმარების საქონლის მწარმოებლებს, ხელსაყრელი პირობები ექმნებათ იმით, რომ მათ პროდუქტებზე ფიქსირებული ფასები წესდება, რომლებზეც მსოფლიო ბაზრისათვის დამახასიათებელი ციკლური რყევები გავლენას ვერ ახდენს. მოკლევადიან პერსპექტივაში ამან შეიძლება გამოიწვიოს მწარმოებელთა ეფექტიანობის ზრდა, თუ ფართო მოხმარების საქონელზე ფასების ელასტიკურობა შედარებით დაბალია. გრძელვადიან პერსპექტივაში შესაძლებელია ბუმერანგის ეფექტი მოგვევლინოს იმ ფორმით, რომელიც გულისხმობს (სხვა თანაბარ პირობებში), რომ ფართო მოხმარების საქონლის წარმოება მარტივია და მაღალი ტექნოლოგიების გამოყენებით არ იწარმოება. შესაბამისად, სხვა განვითარებადი ქვეყნებიც ერთგვრიან წარმოების პროცესში, რის შედეგადაც მსოფლიო ფასები და წარმოების ეფექტიანობა ეცემა. იგივე ეფექტი იჩენს თავს, როდესაც მიწოდების სიდიდეს ფასების გრძელვადიანი ელასტიკურობის გათვალისწინებით ადგენენ. მოთხოვნის ასპექტით – გამორიცხული არ არის, რომ მაღალი ფასები დადებით ზეგავლენას ახდენდეს სუბსიდირებისა და უკუგების პროცესებზე. აქედან გამომდინარე კი ფასების მიმართ მოთხოვნის ელასტიკურობა მატულობს.

შედარებით ან/და აბსოლუტურად ზედმეტი დობირების კიდევ ერთი შემთხვევა წარმოიშობა, როდესაც საშუალების გრძელვადიანი ზემოქმედება საერთო ზემოქმედებად განისაზღვრება და მასთან დამოკიდებულებაში ხდება დობირების ზრდა, რაც კონტრპროდუქტიულ ღონისძიებად გვევლინება. როდესაც მოკლევადიან პერსპექტივაში კონიუნქტურა პროგრამის განხორციელებაზე საგრძნობ ზეგავლენას ვერ ახდენს, ჩნდება იმის ცდუნება, რომ არსებული პროგრამა „გაუმჯო-

ბესებული“ იქნეს სხვა პროგრამით. როდესაც შედეგის დაყოვნება მოკლევადიანი და სუსტი რეაქციის საბაზად გადაიქცევა, ისე როგორც ყველა კიბერნეტიკული სისტემის შემთხვევაში, თავს იჩენს ხოლმე „გადაჭარბებული“ მართვის საფრთხე. ამ შესაძლებლობასთან ახლოსაა კიდევ ერთი პრობლემა, რომელსაც „ჯამურ ეფექტს“ (Tuchtfeldt, 1970a, გვ. 732) უწოდებენ. ეს იმას ნიშნავს, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის საშუალებას საქმე ინტერვენციისაგან თავისუფალ სიტუაციასთან კი არა, არამედ მოქმედებისას სხვა ადრე მიღებულ ზომებთან აქვს შეხება. ამიტომ დროთა განმავლობაში აუცილებელი ხდება სხვადასხვა სახის დახმარება, რომელიც ხელს უწყობს სტრუქტურის შენარჩუნებას ან/და მასზე მისადაგებას აშკარა თუ ფარულ მიზანთან დამოკიდებულებაში. ამას ემატება განაწილების პოლიტიკასთან დაკავშირებული უამრავი ღონისძიება, რომელთა თანხმლები ზეგავლენები (ინფორმაციული უსაფრთხოების სისტემა) მობილობას აფერხებს. მათი თავიდან აცილება შესაძლებელია იმავე ეფექტების მქონე ზომებით (წარმოების შიგნით დისლოკაციის ადგილის შეცვლასთან დაკავშირებული ბარიერები), რომელთა შესახებ წინასწარ თანხმდებიან შრომის ბაზრის მხარეები. კონკურენციის პოლიტიკაში დაშვებული შეცდომები (ვაჭრობის შემღვდვასთან დაკავშირებული ზომები) დიდ ზიანს აყენებს კონკურენციასთან შესაბამისობისა და მისი განვითარების ფუნქციას. ასეთ ღონისძიებათა „ჯამური ეფექტი“ იმაში მდგომარეობს, რომ იზღუდება თავისუფალი სტრუქტურული ცვლილებების შესაძლებლობა. იგი საწარმოების დახურვასა და სტრუქტურულ უმუშევრობაში გამოიხატება, ვიდრე საქმე სექტორული და რეგიონული რესურსების გადანაწილებაზე მიდგებოდეს. ზოგი ინდივიდისათვის წარსულში განხორციელებული ინტერვენციების „ჯამური ეფექტი“ იგივეა, რაც საბაზრო კოორდინაციისა და სტრუქტურული ცვლილების უარყოფა. ამიტომაც იგი ვერ ხედავს ცალკეულ ღონისძიებასთან დამოკიდებულებაში ხარჯებისა და სარგებლის ხელახლა შეფასებისა და ღონისძიების სხვა ზომით ჩანაცვლების აუცილებლობას.

და ბოლოს, არაზუსტ დობირებას ხშირად ეკონომიკური პოლიტიკის დაგეგმილ მონაცემთა ცვალებადობა იწვევს, როდესაც ცალკეული ეკონომიკური პოლიტიკის მოქმედების გეგმა ბაზარზე ადაპტირების მეტად დიდ უნარს მოითხოვს. ეს იმას ნიშნავს, რომ გადაფასებულია შესაბამისობის რეაქციების შესახებ აუცილებელი ცოდნა. თუ კვლავაც განვაგრძობთ მართვის შესახებ არსებული ცოდნის საფუძველზე ღონისძიებათა შეფასებას, დობირებასთან დაკავშირებულ ცდომილებებს ისევ უნდა ველოდოთ.

ცალკეულ საშუალებასთან დაკავშირებულია დობირების სხვადასხვა ხარისხი. ამიტომ ოპტიმალური დობირების შემთხვევაში სხვადასხვა საშუალებას შორის შედარების შესახებ ჯერ კიდევ არაფერია ნათქვამი. იგულისხმება ყველა სხვა ინსტრუმენტი, რომელთა საშუალებითაც პრინციპულად

შესაძლებელია იმავე მიზნის მიღწევა. ასეთი შედარება კი მიზანშეწონილია, როდესაც კონკურენციული ღონისძიებები იერარქიულად ლაგდება მათი საერთო სარგებლიანობის მიხედვით. საქმე ეხება იმ სარგებელს, რომელიც ნებისმიერ დროს მიიღწევა ოპტიმალური დოზირების შემთხვევაში. ასეთი შეფასება ყოველთვის ნაწილობრივია, ვინაიდან იგი არ ითვალისწინებს ინსტრუმენტთა შორის კომბინაციების შესაძლებლობას. ასეთი კომბინაციებიდან კი იმას უნდა მიენიჭოს უპირატესობა, რომელიც ყველაზე მეტ სარგებელს გვპირდება. საშუალების შეფასება ასეთი კომბინაციების გათვალისწინების გარეშე ვერასოდეს მიგვიყვანს სასურველ შედეგამდე, ღონისძიების ოპტიმალურ დოზირებამდე. მართვის ცოდნისა და აუცილებელი შეფასებისადმი წაყენებული მოთხოვნები იზრდება. ეს ხდება მაშინ, როდესაც ღონისძიების ნაწილობრივი შეფასების ნაცვლად აუცილებელი ხდება ცალკეული კონკურენციული საშუალების კომბინაციების შეფასება. იგი უნდა განხორციელდეს საშუალებისა და მიზნის მეტ-ნაკლებად მომცველი სისტემების ან/და ეკონომიკური პოლიტიკის პროგრამების შედარების გზით. ამასთან დაკავშირებით წამოიჭრება პრობლემა იმის შესახებ, თუ რამდენად არის შესაძლებელი მოქმედების წესრიგის ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირება.

ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტანციები დაყოვნების პრობლემას ხვდებიან, როგორც თავიანთი ზეგავლენის სფეროში (ენდოგენური დაყოვნებები), ისე ამ სფეროს გარეთ (ეგზოგენური დაყოვნებები). გარდა ამისა, საშუალების მოქმედებას ახასიათებს საერთო დაყოვნებები, რომლებიც მისი გამოყენების პროცესს თავიდან ბოლომდე გასდევს. ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტანციისათვის დამახასიათებელია ის საერთო დაყოვნება, რომელიც შემეცნებას უკავშირდება და ხშირად ეგზოგენური დაყოვნების ფორმა აქვს. იგი შედგება:

- ალქმის დაყოვნებისაგან, რისი მიზეზიც ის არის, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის ცდომილებებზე დაკვირვება გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ ხდება შესაძლებელი;
- კომუნიკაციის დაყოვნებისგან, რომელიც გულისხმობს, რომ ცდომილების შესახებ ინფორმაციის მომზადებასა და გადაცემას გარკვეული დრო ჭირდება.

მოვლენათა მეორე ჯგუფს წარმოადგენს ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტანციისათვის შინაგანად დამახასიათებელი დაყოვნებები:

- დიაგნოზის დაყოვნების მიზეზი ის არის, რომ მიღებული ინფორმაციის შეფასებისა და ცდომილების ანალიზისათვის აუცილებელია გარკვეული დრო;
- დაგეგმვასთან დაკავშირებული დაყოვნება იმაში მდგომარეობს, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის პროგრამის შედგენა გარკვეულ დროს საჭიროებს;
- გადაწყვეტილების დაყოვნებაც იმ დროსთანაა დაკავშირებული, რომელიც აუცილებელია მოქმედების შესაძლებლობათა შეაფასებლად.

განხორციელების დაყოვნება თავს იჩენს პროგრამის

ხორცშესხმის პროცესში, როდესაც მიმდინარეობს საკანონმდებლო ბაზის შექმნა.

საშუალების გამოყენება და მის შესახებ ინფორმაცია ცვლის კერძო სუბიექტების პოზიციებს და იწვევს მათ განსხვავებულ რეაქციას. ამის შედეგად წარმოშობილ დაყოვნებებს გარეგან დაყოვნებათა ფორმა აქვს და შემდეგი ელემენტებისაგან შედგება:

- პროცესის მიმდინარეობასთან დაკავშირებით, მის შემდეგ წარმოშობილი დაყოვნება, რომელიც ღონისძიების დასრულების შემდეგ და მიზანზე პირველ ზემოქმედებამდე იჩენს ხოლმე თავს;

- პროცესით განპირობებული დაყოვნებები, რომლებსაც იწვევს ის, რომ პროცესის დასრულების შემდგომი დაყოვნებები მყისიერად არ წარმოიშობა. ისინი ჩნდება გარკვეული დროის შემდეგ, სანამ მიზანზე საერთო ზემოქმედება მოხდება.

კულტურის ფაქტორი ეკონომიკურ პოლიტიკაში და გრძელვადიანი მაკროეკონომიკური პარამეტრების მიზნობრივი ორიენტაცია

ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების კონტექსტში ქვეყნის გრძელვადიანი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივების განსაზღვრის პროცესში ფრიად მნიშვნელოვანია მაკროეკონომიკური პარამეტრების მიზნობრივი ორიენტაციის უზრუნველყოფა. ამასთან ერთად გათვალისწინებულია კონკრეტული ქვეყნის ეკონომიკისა და სოციალური სფეროს მიღწეული დონე, სამეწარმეო საქმიანობის და ზოგადად ბიზნესგარემოს მდგომარეობა, კულტურის მახასიათებლების თავისებურებები (Bedianashvili, 2020).

გრძელვადიანი განვითარების პოზიციებიდან გამომდინარე, ქვეყნის მიზნები მოსახერხებელია წარმოდგეს მიზნობრივი კომპლექსის სახით, რომელიც შედგება ოთხი ურთიერთდაკავშირებული დონისგან (Bedianashvili, 1984).

პირველ დონეზე მოცემულია ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის ფუნქციური მიზნები. მიზნების ეს დონე ჩამოყალიბდება სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის თვისებებიდან გამომდინარე და წარმოადგენს მიზნების ზოგადი ფორმულირებების და მათი დამაკონკრეტებელი ქვემიზნების სტრუქტურირებულ მთლიანობას (მიზნების კონკრეტობის ტექნოლოგიის შესახებ იხ., მაგალითად: Bedianashvili, 2020). ზოგადი მიზანი ჩამოყალიბდება როგორც „ქვეყნის კომპლექსური ეკონომიკური და სოციალური განვითარება“, რომელიც ზედა დონეზე ჩაირთავს შემდეგ ქვემიზნებს: „მოსახლეობის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების ხელშეწყობა“, „სოციალურ-ეკონომიკურ ურთიერთობათა განვითარება და სრულყოფა“ (სტრუქტურული მიზნები), „გარე მიზნები“ (ქვეყნის მიზნები, გამომდინარე გლობალურ და

ლოკალურ გარესამყაროსთან ეფექტიანი ურთიერთობების მოთხოვნებიდან, უსაფრთხოების ასპექტების გათვალისწინებით), „მომავლის პოტენციალის შექმნა“ (მიზნები, რომლებიც გულისხმობენ მომავალი თაობებისთვის და ქვეყნის განვითარების განსახილველი გეგმადიანი დროითი პორიზონტის მიღმა საჭირო პოტენციალის არსებობის უზრუნველყოფას). ფუნქციური მიზნების შემდგომი დეტალიზაცია შეიძლება განხორციელდეს სისტემური სტრუქტურის მეთოდებით (იხ, მაგალითად: Bedianashvili, 1979).

მიზნების გემოლინიშნული ფუნქციური სისტემის შემდგომი გამოყენებისთვის საჭიროა განისაზღვროს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ცალკეული მიზნის რეალიზაციის მნიშვნელობების შეფასებები (მათი განსაზღვრისათვის გამოიყენება ექსპერტული შეფასებების მეთოდები). ცხადია, რომ მათში ასახვას პოულობენ შესაბამისი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების დონეები, ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, ქვეყანაში ჩამოყალიბებული სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობების არსებული მექანიზმი (ინსტიტუტები) და საზოგადოების ფასეულობითი ორიენტაციების თავისებურებები - კულტურის ცალკეული პარამეტრების არსებული სპეციფიკა.

მიზნობრივი კომპლექსის მეორე დონეზე მოცემულია პირველი დონის ფუნქციური მიზნების დამამთავრებელი ქვე-მიზნების რაოდენობრივი და თვისობრივი მახასიათებლები, როგორცაა ფუნქციური მიზნობრივი ნორმატივები (FGN), მიზნობრივი მოთხოვნები და მიზნობრივი ინდიკატორები (შესაბამისი დამამთავრებელი მიზნების ჭრილში). ყოველი მიზნისათვის FGN-ის თავისებურებაა ის, რომ იგი წარმოადგენს ერთობლიობას მაჩვენებლებისა, რომლებიც შინა-არსობრივად შესაბამისიან მიზნის რეალიზაციის სხვადასხვა არსებით ასპექტს, რაოდენობრივად კი - მის სასურველ დონეს. მიზნობრივი მოთხოვნები წარმოადგენენ მიზნების რეალიზაციის სასურველი დონის სიტყვიერ დაზუსტებას, თუ შესაბამისი მიზნისთვის შეუძლებელია ცალსახა რაოდენობრივი მაჩვენებლების განსაზღვრა. მიზნების ინდიკატორები კი არიან მაჩვენებლები, რომლებიც შინაარსობრივად ირიბად ასახავენ შესაბამისი მიზნის რეალიზაციის დონეს იმ პროცესებისთვის, რომლებიც არ ექვემდებარებიან პირდაპირ მმართველობით ზემოქმედებას.

განხილული ფუნქციური მიზნების არსებითი თავისებურებაა მათი გრძელვადიანი ხასიათი, რაც მიიღწევა იმით, რომ ცალკეული მიზნის და მოთხოვნილების ფორმულირება ხდება შესაბამისი ობიექტები ფუნქციების ენაზე. ფუნქციები, როგორც ცნობილია, დროის განმავლობაში, განსხვავებით საგნობრივი მოთხოვნილებებისაგან, შედარებით მდგრადია.

მიზნობრივი კომპლექსის მესამე დონეზე მოცემულია ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის პრობლემები (ე.წ. მიზნები-პრობლემები). მიზნები-პრობლემები ცალკე გამოიყოფა შესაბამისი მიზნების რეალიზაციის პრობლემურობის ნიშნის მიხედვით და მათი რეალიზაცია დაკავშირებულია

რებულია სპეციალურ ღონისძიებებთან. მესამე დონის მიზნები წარმოადგენენ სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ცალკეული პრობლემების გადაჭრისათვის პროგრამების შემუშავების საფუძველს. ცხადია, რომ მიზნების კომპლექსის პრობლემურ დონეზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მოცემულ ეტაპზე საზოგადოების კულტურის მაჩვენებელთა სპეციფიკა.

მეოთხე დონეზე წარმოადგენილია საგნობრივი მიზნობრივი ნორმატივები (SGN), არსებითად განსხვავდებიან FGN-გან და წარმოგვიდგენენ მიზნების რეალიზაციის სასურველ დონეს კონკრეტული საგნებისა და მომსახურების ენაზე. ისინი იძლევიან საშუალებას განისაზღვროს მაკროეკონომიკური მაჩვენებლები ქვეყნის ეკონომიკის სექტორების მიხედვით, მათ შორის გარე კავშირების გათვალისწინებით. მიმდინარე (მოცემული მომენტისთვის) მიზნის მიღწევის დონე შეიძლება დახასიათდეს შესაბამისად ფუნქციური (FGL) და საგნობრივი (SGL) მიზნობრივი მაჩვენებლებით.

მიზნობრივი კომპლექსის საფუძველზე შეიძლება აიგოს მიზნობრივი ფუნქცია, რომელიც უზრუნველყოფს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მიზნების რეალიზაციის მაქსიმალურ მიახლოებას მის სასურველ დონესთან:

$$\sum_{i \in I_f} \sum_{t \in T} \alpha_i \|G_{il}^{(t)}\|^2 + \sum_{i \in I_n} \sum_{t \in T} \alpha_i \|Y_{il}^{(t)}\|^2 \rightarrow \min$$

სადაც: α_i - მიზნების რეალიზაციის მნიშვნელობათა

შეფასებები; $G_i^{(t)}$ - ფარდობით შეუსაბამოთა

$1 - g_{il}^{(t)} / g_{in}^{(t)}$ ვექტორია, შესაბამისად FGL და FGN

მიმართ; $Y_{il}^{(t)}$ - ფარდობით შეუსაბამოთა $1 - y_{il}^{(t)} / y_{in}^{(t)}$

ვექტორია, შესაბამისად SGL და SGN მიმართ; $\|G_{il}^{(t)}\|, \|Y_{il}^{(t)}\|$

$-G_{il}^{(t)}$ და $Y_{il}^{(t)}$ ვექტორების ნორმა; I_f - ფუნქციური

მიზნების სიმრავლე; I_n - მიზნების სიმრავლეა, რომელთაც

აქვთ მხოლოდ საგნობრივი მახასიათებლები; T -

განსახილველი გრძელვადიანი პერიოდი.

მიზნებს შორის ურთიერთმოქმედება შეიძლება გამოიხატოს

ეკონომეტრიკული მოდელის სახით:

$$G^{(t)} = \sum_{\sigma=0}^{\bar{\sigma}} A^{(t-\sigma)} G^{(t-\sigma)} + C^{(t)} R^{(t)} + D^{(t)} P^{(t)} + U^{(t)},$$

სადაც: $G^{(t)}$ - მიმდინარე FGL მნიშვნელობათა ვექტორია;

$R^{(t)}$ - ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მიზნების რეალიზაციისათვის საჭირო რესურსების ვექტორია;

$P^{(t)}$ - „ისტრუმენტული“ პარამეტრების ვექტორია; $U^{(t)}$ -

შემთხვევით შემფთობებათა ვექტორია; $A^{(t-\sigma)}, D^{(t)}, D^{(t)}$ -

კოეფიციენტების შეფასებათა მატრიცა; $\bar{\sigma}$ - სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მიზნებს შორის ურთიერთმოქმედების მაქსიმალური ლაგია.

ზემოაღნიშნული მიზნობრივი კომპლექსის სისტემური წარმოდგენა და ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების პროცესში ასახვა განსაკუთრებით აქტუალური ხდება განვითარების საგანგებო სიტუაციებში და გაზრდილი გაურკვევლობის პირობებში (Bedianashvili, 2021). ცოდნის ეკონომიკა (Bedianashvili, 2018) და ციფრული ტექნოლოგიები (Bedianashvili & Maglakelidze, 2020) იძლევიან საშუალებას უფრო ადეკვატურად და უკეთესი მიზნობრივი ორიენტაციით განხორციელდეს გრძელვადიანი სოციალურ-ეკონომიკური სტრატეგიის ჩამოყალიბება (Bedianashvili, 2013)

დასკვნა

დღობრებასთან დაკავშირებით განსაკუთრებული პრობლემა ჩნდება, როდესაც ყოვნიან ეკონომიკური პოლიტიკის საშუალების გამოყენება ან მისი ზემოქმედება. ეკონომიკური ასპექტით დაყოვნებებს ყოველთვის იწვევს ტექნიკური, ინსტიტუციური და ქცევასთან დაკავშირებული კონფლიქტები. ტექნიკური დაყოვნება ნიშნავს იმას, რომ საშუალების გამოყენება ეფექტი გარკვეული დროის შემდეგ მოჰყვება. ქცევასთან დაკავშირებული დაყოვნება გულისხმობს იმ ვითარებას, რომელიც გადაწყვეტილების მომზადებასა და გატარებას უკავშირდება. ეს პროცესი განპირობებულია ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილებების გამტარებელთა ქცევის დაყოვნებით.

ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტანციებისათვის დამა-

ხასიათებელი დაყოვნებები განსხვავებული ელემენტებისაგან შედგება, ვიდრე კერძო სექტორისთვის დამახასიათებელი ანალოგიური დაყოვნებები. კერძო სექტორის შემთხვევაში საქმე ეხება კერძო სუბიექტების რეაქციებს ეკონომიკური პოლიტიკის ცვლელადობაზე. ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტანციების შემთხვევაში – შემეცნებასთან, ინსტანციებთან და ზემოქმედებასთან დაკავშირებული დაყოვნებები მანამ წარმოიშობა, ვიდრე საშუალების გამოყენებას ზემოქმედება მოჰყვება. ამიტომაც აუცილებელია პროგნოზირება, რომელიც ინფორმაციას გვაწვდის იმის შესახებ, თუ რა ვითარებაა ეკონომიკური პოლიტიკის პრობლემასთან დაკავშირებით დროის მოცემულ მომენტში. ამ სიძნელის უგულვებელყოფა ან მისი მცდარად შეფასება ეკონომიკური პოლიტიკის კონიუნქტურის სფეროში იმას ნიშნავს, რომ სტაბილიზების მიზნით გატარებულმა ღონისძიებამ მარცხი განიცადა.

ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების პროცესში ქვეყნის გრძელვადიანი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის განსაზღვრისას მაკროსისტემურ დონეზე მნიშვნელოვანია მაკროეკონომიკური პარამეტრების მიზნობრივი ორიენტაციის უზრუნველყოფა. ამასთან ერთად გასათვალისწინებელია ქვეყნის ეკონომიკისა და სოციალური სფეროს მიღწეული დონე, სამეწარმეო საქმიანობის და ზოგადად ბიზნესგარემოს მდგომარეობა, კულტურის მახასიათებლების თავისებურებები, სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობების არსებული მექანიზმი (ინსტიტუტები) და საზოგადოების ფასეულობითი (ღირებულებითი) ორიენტაციების თავისებურებები.

გამოყენებული ლიტერატურა/REFERENCES:

- Bedianashvili, G.** (2021). Macroeconomic and Cultural Determinants of the COVID-19 Pandemic Crisis. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, 15 (2): 191-197.
- Bedianashvili, G., Maglakelidze, A.** (2021). The Digital Economy and Business in the Conditions of Pandemic. Conference Materials: *Social Sciences for Regional Development 2020*. Daugavpils University. Part III. Issues of Economics: 26-37.
- Bedianashvili, G.** (1984). The Goal Aspect of the Long-Term Socio-Economic Development of Region. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*. 113 (1): 189-192 (In Russian).
- Bedianashvili, G.** (2018). Knowledge Economy, Entrepreneurial Activity and Culture Factor in Modern Conditions of Globalization: Challenges for Georgia. *Globalization and Business*, 5: 32-37.
- Bedianashvili, G.** (2013). Strategy of Long-Term Socioeconomic Development of the Country: Issues of Methodology. Conference materials: *Actual Problems of Economies of Post-Communist Countries at Current Stage*. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Paata Gugushvili Institute of Economics, Georgia, Tbilisi.:121-125 (In Georgian).
- Boehm, E.** (1966), Privatrechtsgesellschaft Und Marktirtschaft Ordo 17, S.75-151. P. 80
- BOULDING, K.E.** (1962), Knowledge as a Commodity; Wiederabgedruckt In Ders. (Hrsg.): Beyond Economics – Essays on Society, Religion, And Ethics, Ann Arbor 1968, P.141-150
- Dahl, R.A.** (1963), Die Politische Analyse (Uebersetzung Von „Modern Political Analysis,“ Englewood Cliffs), Muenchen 1973, P. 62.
- Gapriandashvili, G.** (2017). “The Role of Government’s Economic Policy In Country’s Economic Development”, Journal Association 1901 “SEPIKE”, Social Educational Project Of Improving Knowledge In Economics. Vol. 18, Pp.121-127.
- Gapriandashvili, G.** (2019). The Results of State Procurement Reforms In Georgia, 2nd International Conference On Business, Management And Economics. Vienna, Austria, Pp.213-225
- Gapriandashvili, G.** (2020) STATE PROCUREMENT ASPECTS IN GEORGIA , Ecoforum Journal, Volume 9, Issue 1.

- Gvelesiani R., Gogorishvili I.** (2014), The Basic Problems For The Realization Of The Concept Of Economic Policy. XII International Conference On Economics And Management, International Science Index, Vol. 8. No 11; November 10-11, Madrid, Spain, P. 532-535.
- Gvelesiani R.** (2015a), Intrinsic Contradictions of Entrepreneurship Development And Self-Development, XIII International Conference On Economics, Business And Marketing Management, International Science Index, Eissn: 1307-6892, Vol: 9 No:3, March 26-27, Madrid, Spain, P.1344-1346.
- Gvelesiani R.** (2015b), The Influence Of Interest Groups On Economic Policy And Its Contradictory Results, Journal Of Academy Of Business And Economics, IABE, Volume 15, № 2, ISSN: 1542-8710, Roma Tre University, Italy, Editor: South Stockholm University, Sweden, P.35-40.
- Gvelesiani R.** (2016a), Individuals and Economic Group's Interests and Behaviour in the Economic and Political Decision-Making Process, European Journal of Business Research (EJBR), IABE, Volume 16, №1. ISSN: 1945-2977, University of Pisa, Italy, Editor: Johannes Kepler University Linz, Austria, P. 97-103.
- Gvelesiani R.** (2016b), Strengthening of the Tendency Towards Social Entrepreneurship as a Demonstration of the Potential for the Improvement of Modern Society's Moral Characteristics, International Journal of Strategic Management (IJS), IABE, Volume 16, № 2, ISSN: 1555-2411. University Of Florence, Italy, Editor: Trinity Western University, Canada, P. 17-22.
- Gvelesiani R.** (2017a), Possibilities of Implementing the Practical Economical Politics Rationally, European Journal of Business Research™ (EJBR), Volume 17, №2, ISSN: 1945-2977, Dx.Doi.Org/10.18374/EJBR-17-2.3, New York Institute Of Technology, USA, Editor-In-Chief: Professor Christine Duller, Johannes Kepler University Linz, Austria, P.25-30.
- Gvelesiani R.** (2017b), Social Inequality – The Revealing Form of Conflicts Among the Main Societal Values, Journal of International Management Studies (JIMS), Volume 17, #1, ISSN: 1930-6105, University of Sassari, Italy, Editor: Trinity Western University, Canada, P.59-64.
- Gvelesiani R.** (2017c), The Problem of Considering Possible Consequences of The Consistent Reforms in The Economic-Political Decisions, Review of Business Research (RBR), Volume 17, №2, , ISSN: 1546-2609, University Of Sassari, Italy, Editor: University Of Osijek, Croatia, P.19-24.
- Gvelesiani R.,** (2020a). Contradictory Interdependence Between The Goals Of Economic Policy And Assessment of Its Expected Results, ISSN: 2344-2174, Ecoforum, Vol. 9, No 3.
- Gvelesiani R.,** (2020b). The Problem of Compatibility of Economic Policy Objectives, Instruments and Order Policy Principles, ISSN: 2344-2174, Ecoforum, Vol. 9, No 3.
- Gvelesiani, R.** (2020c). Contradictions of Public Values – Origin of Conflict of Interests, ISSN: 2344-2174, Ecoforum, Vol. 9, No 2, 2020, Stefan Cel Mare University Of Suceava, Romania. File:///C:/Users/User/Downloads/1084-3445-1-PB.Pdf
- Gvelesiani, R.** (2020d). Formation of the Innovative Entrepreneurship Culture: Capabilities and Problems, ISSN: 2344-2174, Ecoforum, Vol. 9, No 1, 2020, Sttefan Cel Mare University of Suceava, Romania. <http://www.Ecoforumjournal.Ro/Index.Php/Eco/Index>
- Gvelesiani, R.** (2021). Problems of the Optimal Use of Economic Policy Instruments. *Ecoforum*, Vol. 10, No 2. <http://www.ecoforumjournal.ro/index.php/eco/article/view/1250/756>
- Hayek, F.A.** (1960), The Constitution of Liberty, Neudruck, London U.A. Wiederabdruck In: BOSCH, A. Und R. VEIT Hrsg.), Hayek Gesammelte Schriften Bd. B3, Die Verfassung Der Freiheit, Tuebingen 2005, P.134.
- Hayek, F.A.** (1979), Law, Legislation And Liberty, Volume III – The Political Order Of A Free People, Chicago, London, Wiederabdruck In: VANBERG, V. (Hrsg.), Hayek Gesammelte Schriften Bd. B4, Recht, Gesetzgebung Und Freiheit, Tuebingen 2003. P. 128.
- Hayek, F.A.** (2003), Rechtsordnung Und Handelsordnung, In: STREIT, M. E. (Hrsg.), Hayek Gesammelte Schriften Bd. A4, Rechtsordnung Und Handelsordnung, Tuebingen. P. 217.
- Hayek, F.A.** (2004), Der Weg Zur Knechtschaft, In: STREIT, M. E. (Hrsg.), Hayek Gesammelte Schriften Bd. B1, Tuebingen.
- Jonas, H.** (1979), Das Prinzip Verantwortung, Nachdruck, Frankfurt A. M, 2003. P.294; 393.
- Kirsch, G.** (1977), Technischer Fortschritt III – Foerderung Durch Die Oeffentliche Hand, In: Handwoerterbuch Der Wirtschaftswissenschaft, Bd. 7, Stuttgart, New York, S.609-620.
- Mestmaecker, E.-J.** (1975), Wirtschaftsordnung Und Staatsverfassung; In Ders. Und H. SAUERMAN (Hrsg.): Wirtschaftsordnung Und Staatsverfassung (Festschrift Fuer Franz Boehm Zum 80. Geburtstag), Tuebingen, P.383-419).
- Mill, J.S.** (1859), On Liberty; In Ders.: Utilitarianism, Liberty, Representative Government, Neuauflage, Hrsg. V. H. B. ACTON, London 1972, P. 75.
- Samuelson, P.A. Und Solow R., M.** (1960), Analytical Aspects Of Anti-Inflation Policy. American Economic Review 50, Papers and Proceedings, P. 177-194.
- Streit, M. E.** (2005), Theorie Der Wirtschaftspolitik, 6. Auflage, Stuttgart, S. 307; 309; 310.
- Tuchtfeldt, E.** (1970a), Ueber Unerwuenschte Nebenwirkungen Wirtschaftspolitischer Mssnahmen. Kyklos 23, S. 720-735.
- Tuchtfeldt, E.** (1982), Wirtschafspolitik, In: Handwoerterbuch Der Wirtschaftswissenschaft, Bd. 9, Stuttgart U. A., S. 178-206.
- Weber, M.** (1921), Wirstchaft Und Gesellschaft, 5. Rev. Aufl., Studienausg., Nachdruck, Tuebingen, 2002. P. 28